

Tärkeä kirja taloudesta ja yhteiskunnasta

Risto Heiskala ja Akseli Virtanen (toim.): Talous ja yhteiskuntateoria I. Vanhan maailman talous ja suuri murros. Gaudeamus, Helsinki 2011. 350 s. ISBN 978-951-662-888-5

Uusliberalismin aika on tuottanut sellaisen näkemyksen taloudesta, jossa rationaaliset toimijat rationaalisilla markkinoilla tekevät kaikkien kannalta parhaat päätökset. Lisäksi on annettu ymmärtää, että tiettyihin taloudellisiin välttämättömyyksiin on vain pakko sopeutua. Poliitiikan ei ole syytä puuttua talouteen, ja julkisen talouden rooli tulisi kaventaa mahdollisimman pieneksi.

Yhdysvaltain asuntomarkkinoilta lähtenyt finanssikriisi ravitseli muutama vuosi sitten kapitalismin rakenteita. Kreikan, Irlannin ja Portugalin talousvaikeudet puhuttavat suomalaisia jatkuvasti. Ne, jotka ovat pidempää seuranneet kapitalistisen talouden muutoksia, voivat sanoa, että eihän tässä mitään uutta ole. Kriisit ovat osa kapitalismia. Kapitalismi on aina ollut dynaaminen, ja talouden paikka yhteiskunnassa on vaihdellut varsin paljon. Kenellekään ei kuitenkaan liene pahaksi, jos tietää vielä enemmän talousjärjestelmän historiasta ja keskeisistä käsitteistä.

Sanotaan, että hyvää kannattaa odottaa. Heiskalan ja Virtasen toimittaman artikkelikokoelman kohdalla vanha sanonta pitää osuvasti paikkansa. *Talous ja yhteiskuntateoria I* perustuu Helsingin

yliopistossa syksyllä 2001 järjestetyille luentosarjalle ja luentojen pohjalta kirjoitetuille teksteille. Kirjoittajat ovat maamme johtavia talouden ja yhteiskuntateorian tuntijoita. Kokoelma keskittyy otikkonsa mukaisesti vanhan maailman talouden ilmiöiden ja käsitteiden pohdintaan. Artikkeleissa liikutaan Aristoteleesta Marxiin ja eurooppalaisesta kapitalismista islamiin. Lyhyessä arvioissa ei ole mahdollista esitellä laajan kirjan kaikkia artikkeleita. Nostan seuraavassa esiin joitain näkökulmia.

Kirja alkaa toimittajien laajalla pohdinnalla, joka koskee taloutta yhteiskuntateorian ongelmana. Aivan aluksi kysytään, mitä taloudella tarkoitetaan. Taloudella voidaan tarkoittaa ainakin kolmea asiaa. Talous voi viitata ihmisen ja luonnon väliseen tuotannolliseen aineenvaihduntaan, markkinavaihtoon tai kulttuuriseen merkityskesykyeseen. Ennen kaikkea Heiskala ja Virtanen keskustelevat yhteiskunnallisen muutoksen, valtion ja kapitalismin välisistä suhteista. Tässä tärkeä havainto on, että talouden ja politiikan välisen suhteen ymmärtäminen vaihtelee merkittävällä tavalla ajan ja paikan mukaan.

Pekka Valtonen pohtii taloutta yleiskulttuurisena, antropolo-

gisena, ilmiönä. Artikkelit osoittaa länsimaisen talousajattelumme olevan hyvin vahvasti kulttuurisidonnaista. Monet universaaleina pitämämme talouden piirteet ovatkin tiukasti länsimaisia. Tällainen on esimerkiksi ajatus siitä, että uskonnolla tai sosiaalisilla suhteilla on vain vähän vaikutusta talouteen. Olemme myös oppineet pitämään taloudellista vaihtosuhdetta jokseenkin persoonattomana. Antropologia taas on osoittanut, että muissa taloudellisissa järjestyksissä kuin kapitalismissa vaihtosuhteet ovat pääsääntöisesti personifioituja ja hyödyn tavoittelua toisten kustannuksella katsotaan karsaasti. Erinomaisena jatkona Valtosen artikkelille, Tapani Hietaniemi pohtii esimodernien valtiollisten yhteiskuntien taloutta.

Heiskalan ja Virtasen kirjan artikkeleita lukiessa mieleen tulee monesti McNeillin ja McNeillin teos *Verkottunut ihmiskunta*, jossa historioitsijat tarkastelevat sivilisaatioiden kehitystä ja globalisaatiota historiallisena ilmiönä. Vuorovaikutus, tavaravaihto, yhteistyö ja kilpailu ovat varhaisista ajoista saakka muodostaneet verkostoja, joiden kautta aatteet, valta ja raha ovat välittyneet kulttuurilta toiselle. Tästä näkökulmasta

kiinnostavaa luettavaa on Andrei Sergejeffin islamin taloutta käsittelevä tarkastelu. Islam on aina suhtautunut myönteisesti tavaravaihtoon. Tämän taustalla on ollut paimentolaisvaltainen talousjärjestelmä ja siihen kiinnittynyt työnjako. Islam toimi merkittävänä välittäjänä Euroopan ja Aasian talouksien ja kulttuurien välillä. Islamilla on ollut myös merkittävä sijansa kapitalismin ehtojen muuttamisessa.

Marxin taloutta käsittelevän artikkelin lopussa Sakari Hänninen kysyy, onko Marx ajankohtainen? Kannattaako Marxia lukea niin kauan kuin elämme kapitalismissa? Hännisen vastaus on myönteinen. Marxin ajankohtaisuutta puoltavat myös monet tuoreet porvarillisen yhteiskunnan ja kapitalistisen talouden muutoksia käsittelevät kirjat, esimerkiksi Meghnad Desain teos *Mar-*

xin kosto. Artikkelissaan Hänninen osoittaa raikkaalla tavalla, että Marxia kannattaa lukea. Hännisen mukaan Marxia on pidettävä pikemminkin yhteiskunnan kuin talouden tutkijana. Poliittisen taloustieteen kritiikin tärkeimpänä näkökantana voidaan pitää sitä, että kapitalismi on luonut luokkayhteiskunnat. Sen kehitystä ohjaa pääoman ja palkkatyön väliset ristiriidat.

Talous ja yhteiskuntateoria I -kirja herättää runsaasti virikkeitä taloudellisten ilmiöiden pohittimiseksi. Siinä pohditaan edellä esittelemieni teemojen lisäksi keskiajan talousajattelua, merkantilistista keskustelua taloudesta, Adam Smithin ja David Richardon talousajattelua, Saksan historiallista koulukuntaa sekä nykytaloustieteen perustajia marginalisteja. Kirja piirtää kuvan siitä, miten vanhan maailman moraalis-poliittiset

rakenteet murentuivat ja korvautuivat asteittain modernin maailman talouskeskeisyydellä ja uusilla yhteiskunnallisilla käytännöillä.

Kirja on suositeltavaa luettavaa aikamme yhteiskuntia ihmetteleville sosiologeille. *Talous ja yhteiskuntateoria I* on käsikirja kaikille, jotka ovat kiinnostuneita talouden ilmiöistä. Teos kokoaa yksiin kansiin talouden käsitehistoriallisiin kysymyksiin johdattelevia analyysejä. Monista tulkinnoista voi olla kirjoittajien kanssa erimieltä, mutta juuri sellaistaahan talous on: kyse on risteävistä näkökulmista ja painotuksista. Kirjan otsikossa on haastavasti *Talous ja yhteiskuntateoria I*. Toivoa sopii, että toinen osa ilmestyy vähintäänkin yhtä ripeästi kuin tämä ensimmäinen.

Harri Melin